

Конончук В.О.

кандидат мистецтвознавства, доцент
кафедри джазової музики Київського
інституту музики імені Р.М. Глієра.

ГЕНЕЗА, ОСНОВНІ ВЕКТОРИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕСТРАДНОЇ – ДЖАЗОВОЇ ОСВІТИ В КИЄВІ (ДО 30-РІЧЧЯ ВІДКРИТТЯ ЕСТРАДНОГО ВІДДІЛЕННЯ В КИЇВСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ МУЗИЧНОМУ УЧИЛИЩІ ІМЕНІ Р.М. ГЛІЄРА)

Анотація. Стаття присвячена 30-річчю від часу заснування естрадно-джазової освіти в Україні. В ній розглядається історія відкриття спеціалізації «Інструменти естрадного оркестру» в Київському державному музичному училищі імені Р.М. Глієра, а також аналізуються окремі проблеми оптимізації процесу підготовки фахівців сфери джазу в Київському інституті музики імені Р.М. Глієра.

Ключові слова: джаз, академічна музика, система освіти.

Аннотация. Конончук В. Генезис, основные векторы и перспективы развития эстрадно-джазового образования в Киеве (к 30-летию открытия эстрадного отделения в Киевском государственном музыкальном училище имени Р.М. Глиера). Статья посвящена 30-летию со времени основания эстрадно-джазового образования в Украине. В ней рассматривается история открытия специализации «Инструменты эстрадного оркестра» в Киевском государственном музыкальном училище имени Р.М. Глиера, а также анализируются отдельные проблемы оптимизации процесса подготовки специалистов сферы джаза в Киевском институте музыки имени Р.М. Глиера.

Ключевые слова: джаз, академическая музыка, система образования.

Annotation. Kononchuk V. Genesis, main courses and facilities of jazz stage education in Kyiv developing. (Dedicated to the 30th anniversary of the opening of the stage department at R. M. Glier Kyiv State Higher Music College.) This essay is dedicated to the 30th anniversary of the foundation jazz stage education in Ukraine. It presents the history of the opening "Stage Orchestra's Instruments" speciality at R. M. Glier Kyiv State Higher Music College, as well as analyzes the separate problems of preparing specialists in jazz sphere and optimizing the studying process at R. M. Glier Kyiv State Higher Music College.

Key words: jazz, academics music, a system of education.

Надійшла до редакції 06.06.2012

Актуальність дослідження. У широкому спектрі напрямів сучасного музичного мистецтва важливе місце займає джаз та естрадна¹ (популярна) музика. Відомо, що зазначені специфічні історико-культурні феномени ХХ сторіччя виникли як результат мікстування чисельних національних та інтернаціональних, а також стильових та жанрових компонент, що надало їм особливої вагомості в бутті соціуму. Можна стверджувати, що значущість джазу та популярної музики тільки зростає, і в цьому контексті важливими є проблеми узагальнення історичного аспекту естрадно-джазової освіти та (відповідно) оптимізації методів підготовки фахівців цієї сфери музичного мистецтва.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед досліджень еволюції джазу та популярної музики в Україні найбільш вагомими є роботи таких відомих у цій галузі мистецтва музикознавців, як Володимир Симоненко, Лілія Черкашина, Володимир Романко, Ольга Сапожнік тощо. Але, на жаль, власне «освітній» аспект цього процесу виявився дещо поза рамками праць зазначених дослідників. Окремі (але важливі) питання створення системи естрадно-джазової освіти висвітлював відомий в Україні музичний діяч сфери джазу Юхим Марков [3, с.3].

Мега статті – спроба комплексно дослідити історію започаткування, а також окреслити окремі напрями еволюції естрадно-джазової освіти в Україні.

Результати дослідження. Історія виникнення та розвитку естрадно-джазової освіти в Україні бере свої початки від сімдесятих років минулого сторіччя. Саме в ці часи питання про відкриття естрадно-джазових відділів в музичних училищах (тоді ще) Української РСР регулярно ставилось на колегіях Міністерства культури республіки. За спогадами Ю. Маркова, в 1976 році відомий джазовий музикант, заступник директора Музфонду СРСР В. Симоненко, який був (на той час) членом створеної при ЦК КПУ комісії з перевірки стану естрадно-джазових колективів, за наслідками проведеної роботи склав доповідну записку. Поряд з викладенням аналітичного матеріалу, в документі містилися пропозиції з поетапного введення естрадно-джазового навчання в музичних навчальних закладах республіки. Автор документу запропонував такий алгоритм у вирішенні проблеми освіти:

в 1977 році започаткувати курси з підвищення кваліфікації естрадних ви-конавців; з 1978 року відкрити естрадні відділення в музичних училищах, а з 1980 року – в консерваторіях [4, с. 1].

Ця записка була „взята до уваги“, потім відправлена в Міністерство культури УРСР, де після аналогічної процедури (див. попередній рядок) вона була „покладена під сукно“². Пізніше (як член

¹ Термін «естрадна музика» є дещо застарілим, оскільки в сучасному музикознавстві частіше використовується словосполучення «популярна музика». Вживання на початку роботи терміну «естрадна музика» викликане саме історичним вектором у викладенні матеріалу.

² В ті роки це ще було звичайною практикою у відношенні офіціозу до естрадної та (особливо) джазової музики, і це були останні прояви рудиментів андеграудного становища цих напрямків музичного мистецтва. Видається, що саме тому

Художньої ради при Мінкульті) В. Симоненко неодноразово піднімав питання естрадної освіти на колегіях, в періодичних виданнях, але реального результату досягти не вдалося. Лише в 1979 році відділ культури ЦК КПУ провів нараду з питань подальшого розвитку естрадної музики, на якій знову рекомендував Мінкульту відкрити естрадні відділення в музичних училищах. Важливим фактором у вирішенні цієї проблеми стала прийнята Міністерством культури УРСР Постанова №3/3 (від 26.03.1980 р.) „Про стан та заходи з подальшого покращення роботи естрадних колективів та виконавців республіки“ [9].

На той час важко було спрогнозувати розвиток ситуації, але несподівано оперативно спрацювала система „владної вертикалі“ колишнього Радянського Союзу: 15 квітня 1980 року тодішнім Міністром вищої та середньої спеціальної освіти СРСР В. Єлютіним був підписаний наказ № 385 „Об открытии в средних специальных учебных заведениях новой специальности № 213 „Инструменты эстрадного оркестра“. В ньому йшлося про відкриття в дев'ятнадцяти музичних училищах країни естрадних відділень. Українське Міністерство культури оперативно відреагувало на вказівку „зверху“, і його керівник (на той час) С. Безклубенко підписав наказ № 630 (від 17.06. 1980 р.), де, зокрема, зазначалося: „З метою забезпечення потреби в кадрах артистів естрадних оркестрів і ансамблів та на виконання наказу Міністерства вищої та середньої спеціальної освіти СРСР № 385“

Наказую:

Відкрити з 1980-1981 навчального року в Київському ім. Р.М. Глієра та Одеському музичних училищах підготовку кадрів (денна форма навчання) за новою спеціальністю „Инструменты эстрадного оркестру“;

Директорам Київського (т. О. Бондаренко) та Одеського (т. В. Бого-рада)³ музичних училищ забезпечити підготовку фахівців для естрадних оркестрів та ансамблів висококваліфікованими викладацькими кадрами, необхідною навчально-матеріальною базою та здійснити заходи по якісному набору учнів [6].

Для отримання необхідної інформації з функціонування естрадного відділення директор Київського музичного училища в кінці червня того ж року був відряджений в м. Москву для ознайомлення з роботою аналогічного відділення музичного училища імені Гнесіних, а після повернення він запропонував В. Симоненку очолити новостворену структурну одиницю в Київському музичному училищі.

Оскільки на ті часи в республіці не було (і не могло бути) дипломованих фахівців естрадної та джазової музики, то було прийнято рішення: для організації та проведення навчального процесу залучити досвідчених музикантів-практиків, причому наявність спеціальної освіти не була обов'язковою вимогою. Таким чином, першими викладачами

стали: В. Грядунів (кл. труби), М. Замороко (клас фортеп'яно), В. Іванов (кл. тромбону), О. Ізюмченко (кл. саксофону), Ю. Молотков (кл. гітари). Окрім спеціальності, ансамблю та загальних для учнів всіх відділень музично-теоретичних предметів, першокурсникам читалися також „Історія естрадної та джазової музики“ (викл. В. Симоненко). Важливо зазначити, що „Елементарна теорія музики“ та „Сольфеджіо“ (викл. С. Істомін) викладалися з урахуванням особливостей спеціалізації.

Для набуття студентами навичок колективного виконавства в 1983 році на відділі був організований біг-бэнд, засновником та першим керівником якого був А. Шарфман. Цей досвідчений фахівець пропрацював з колективом 12 років, а в подальшому його справу продовжили Г. Стрілець-Стрілецький (1995-1997 рр.) та заслужений діяч мистецтв України О. Шаповал (з 1997 р.). Оркестр не тільки забезпечував відповідні аспекти навчального процесу – він проводив активну концертну роботу.⁴ Природньо, що таке поєднання видів діяльності колективу – прекрасний „стартовий майданчик“ для студентів в сенсі набуття професійного досвіду, комунікативних навичок та розширення загально-музичного світогляду.

Нагальною проблемою на початковому етапі роботи відділення була відсутність якісного нотного та (особливо) методичного матеріалу. Ті посібники, що випускались у Москві, „рятували“ лише частково – їхня якість бажала бути кращою. Виходячи з тодішніх реалій та використовуючи можливість друкуватись у видавництві „Музична Україна“, В. Симоненко скерував методичну роботу викладачів на створення посібників, а також навчальних планів та програм. Результати з'явилися досить швидко: в період з 1980 по 1989 роки вищезазначені матеріали були впроваджені в навчальний процес. Особливо плідними були зусилля в частині написання посібників, а найвдалішими з них були: „Лексикон джаза“ В.Симоненка, „Техніка джазового акомпанемента на шестиструнній гітарі“ В. Молоткова у співавторстві з В. Маніловим, „Практика джазового басового акомпанемента“ Ю. Маркова⁵, „Сольфеджіо на ритмо-інтонаційній основі сучасної естрадної музики“ М. Серебряного та ін. Знаковим явищем у висвітленні історико-стильових аспектів джазу була поява фундаментальної праці „Джаз и фортепианная музыка I половины XX века“ у співавторстві В. Симоненка та М. Замороко.

Необхідно зазначити, що викладення матеріалу посібників переважно російською мовою передбачало їхнє використання не тільки в Україні, але й на теренах інших республік колишнього Радянського Союзу. Важливим внеском у поповнення методичної бази на-

зі словосполучення „естрадно-джазовий“ (стосовно назви відділення музичного навчального закладу) була вилучена його друга частина.

³ Збережено стилістику оригіналу документу.

⁴ З початку свого існування біг-бэнд Київського музичного училища дав значну кількість концертів в Україні, а також за її межами. Зокрема. В 1992 та 1997 роках колектив мав гастролі в Німеччині (м. Карлсруе) [10, с. 4]. Поряд з цим оркестр був (і є) активним учасником різноманітних джазових фестивалів: „Осінній джазовий марафон“, „Джазові вечори пам'яті В. Симоненка“, „Голосіво“ (м. Київ), „Кришталевий Лев“ (м. Львів) тощо.

⁵ Зазначена робота в ті роки не мала аналогів у музично-педагогічній літературі.

вчального процесу були перекладення зарубіжних видань, зокрема посібника І. Горвата та І. Вассербергера (Чехословаччина) „Основи джазової інтерпритації“⁶. Переклав книгу українською мовою, а також написав вступне слово В. Симоненко. Власне, поява такої праці в Україні свідчила про намагання використовувати в навчальному процесі не тільки вітчизняну, але й якісно перекладену (що має особливу вагу) іноземну літературу.

В процесі роботи вдосконалювалися навчальні плани⁶ та програми – це дало можливість не тільки покращити якість навчання та (відповідно) фаховий рівень випускників, але й розширити коло спеціалізацій, які надавалися („Викладач дитячої музичної школи“, „Звукорежисер“ тощо.). Разом з тим поступово змінювався педагогічний склад, а саме: залучалися високопрофесійні джазові музиканти, серед яких – народний артист України М. Різницький, заслужені артисти України В. Копоть та В. Соляник, заслужений діяч мистецтв України О. Шаповал, Н. Олещенко, В. Басюк, І. Чернов та ін. Головами циклових комісій послідовно були: А. Васильєв (1983 – 1985 рр.), А. Шарфман (1985 – 1995 рр.), В. Петрушенко (1995 – 2002 рр.). З 2002-го року циклову комісію очолює Ю. Марков – досвідчений фахівець, який упродовж тридцяти років незмінно працює на відділі.

Наявність потужного викладацького складу, а також якісне матеріально-технічне забезпечення навчального процесу дозволили суттєво підняти фаховий рівень випускників. Значна їх кількість продовжили здобувати освіту в провідних навчальних музичних закладах Європи. Зокрема, на естрадному відділі Музично-педагогічного Інституту (нині – Російської музично-педагогічної академії) імені Гнесіних (м. Москва, Росія) навчалися В. Кирик та А. Овруцький, в знаменитому Berklee College of Musik (США) – Є. Ступка, в Академії джазу (м. Катовіце, Польща) – О. Жернова, на джазовому відділі Вищої школи (м. Ессен, Німеччина) – Д. Маркітантов, В. Лактіонов та О. Бережний, на факультеті джазу Академії мистецтв (м. Грац, Австрія) – М. Євтушенко та Д. Коваленко.

У 2008 році Київське державне вище музичне училище було реорганізовано в Київський інститут музики, і (серед інших) була створена кафедра джазової музики⁷. Це стало важливою подією в процесі еволюції підготовки фахівців джазового напрямку в музичному мистецтві, оскільки з'явилася можливість в стінах одного навчального закладу здобути освіту не тільки за освітньо-кваліфікаційним рівнем „бакалавр“, але й в подальшому отримати диплом „спеціаліста“. Відповідно, вдосконалилась система навчання: вона стала „наскрізною“. Реорганізація навчального закладу та створення кафедри стали ще одним етапом

на шляху підвищення статусу цього напрямку музики. А з відкриттям в 2010 році магістратури з'явилась нова ланка в системі джазової освіти. Відтепер кафедра джазової та популярної інструментальної музики готує не тільки виконавців та викладачів сфери джазу, але й науково-педагогічних працівників для вищих навчальних закладів III – IV рівнів акредитації⁸.

Для забезпечення відповідного рівня навчального процесу до науково – педагогічної діяльності на кафедрі залучені досвідчені викладачі та відомі в світі популярної музики та джазу особистості: ректор інституту народний артист України професор О. Злотник, заслужений діяч мистецтв України О. Шаповал, а також лауреати найпрестижніших джазових конкурсів Н. Лебедєва, Ю. Марков, О. Рукомойников, О. Саранчин, В. Народицький, М. Гудима та ін. Науковий потенціал кафедри разом з її завідувачем складають: кандидати музикознавства В. Конончук, В. Романко тощо. Поряд з цим ведеться активна та цілеспрямована робота з виховання власних викладацьких кадрів: до науково-педагогічного процесу активно долучаються випускники кафедри: Д. Аду, О. Огнівець. Все це свідчить про перспективність обраного теперішнім керівником кафедри професором Ю. Марковим напрямку на поєднання досвіду та молодості в питаннях комплектації цієї важливої одиниці структури інституту.

Однією з найважливіших проблем, над якою працює колектив кафедри, є розробка певного алгоритму у вивченні стилів джазової музики. Послідовність та поетапність у вивченні історії джазу, його стилів мають чітко синхронізуватися з певним порядком у вивченні теоретичних предметів (наприклад, джазової гармонії), а також (що особливо важливо) – з практичним засвоєнням знань на заняттях з фаху, імпровізації та джазового ансамблю. Саме такий (комплексний) підхід до вивчення джазової музики є основою для здобуття добрих теоретичних знань та набуття міцних практичних навичок, що має визначальне значення в навчальному процесі. Результатом цієї роботи має стати внесення відповідних змін у навчальні плани, синхронізація змісту навчальних та робочих програм з окремих предметів між собою та (як наслідок) оптимізація та підвищення рівня навчального процесу.

Ще одним важливим фактором підготовки фахівців сфери джазу є теоретичне вивчення та отримання практичних навичок в галузі академічної музики. Очевидно, що цей сегмент музичного мистецтва має непересічне значення в справі підготовки музиканта високого професійного та культурного рівня незалежно від напрямку музики, в тому числі і джазу. Наприклад, відомий російський фахівець сфери джазу Сергей Беліченко вважає нон-сенсом відсутність академічної підготовки для сучасного джазового музиканта [1, с. 41].

Загальновідомо, що одним із магістральних напрямів еволюції різних видів мистецтва (в т.ч. і му-

⁶ Були введені такі предмети: „Звукорежисура“, „Естрадний вокал“, а також блок музично-педагогічних дисциплін та ін.

⁷ Засновником та керівником кафедри став відомий джазовий музикант та досвідчений педагог, заслужений діяч мистецтв України професор Вячеслав Полянський. У 2012 році назву підрозділу було змінено, тепер це – кафедра джазової та популярної інструментальної музики, якою керує професор Юхим Марков.

⁸ Цікавим є порівняння з системою джазової освіти в США: там право надавати ступінь магістра у сфері джазу мають 120(!) вищих навчальних закладів [5, с. 20].

зичного) є їхнє взаємопроникнення та синтезація нових (видів). В цьому сенсі діада „академічна музика“ та „джаз“ – не виняток: в історії цих жанрів музики є чимало прикладів використання музичних творів, композиційних прийомів, виразових та інших засобів з „арсеналу“ академічної музики в джазі та навпаки. В переліку найвидатніших (в цьому сенсі) композиторів є, наприклад Леонард Бернстайн та Джордж Гершвін, а серед виконавців – знаменитий американський джазовий піаніст Арт Тейтум⁹, відомий американський трубач з ґрунтовною академічною освітою Вінтон Марсалес (якого друзі жартома називають „прем’єр-міністром джазу“), відомий російський джазовий піаніст Володимир Толстобоків¹⁰ та ін. Почесне місце в ієрархії джазових музикантів, які отримали академічну освіту займають Оскар Пітерсон, та Чик Корія. Перелік персоналій можна продовжувати...

Яскравою ілюстрацією актуальності зазначених в попередньому абзаці тез на прикладі науково-педагогічного персоналу Київського інституту музики є творча постать доцента кафедри джазової та популярної інструментальної музики заслуженого артиста України Олександра Рукомойнікова, який спочатку в стінах Луганського музичного училища, а потім – Донецької державної консерваторії (нині – академії) імені С.С. Прокоф’єва отримав ґрунтовну академічну освіту (клас скрипки), а в подальшому закінчив цей же вищий навчальний заклад за спеціалізацією „Інструменти естрадного оркестру“ (саксофон). Відомий джазовий піаніст Петро Пашков, характеризуючи особливості виконавського стилю О. Рукомойнікова, не тільки акцентує увагу на широкому діапазоні творчих пошуків маестро – від виступів у складі різноманітних джазових колективів до виконання музичних творів у супроводі симфонічного оркестру, але й відзначає (поряд з цим) його здатність тонко відчувати форму та найменші нюанси стилістичної різнобарвності музичного матеріалу [7, с. 2]. Очевидно, що саме потужна теоретико-практична база у формі академічної освіти сприяла творчій різновекторності О. Рукомойнікова та одночасно його здатності до глибокого проникнення в суть кожного твору, що ним виконується. Разом з тим, така „подвійна освіта“ вочевидь дозволяє досягнути найвищих результатів в навчально-виховному процесі на кафедрі.

Висновки. Історія становлення естрадно-джазової освіти, в якій значну роль відіграло згадане в роботі відділення Київського музичного училища, свідчить, що це був непростий шлях. Але зусилля В. Симоненка, Ю. Маркова, В. Молоткова та ін. не були даремними, а створення кафедри джазової музики в стінах вже інституту стало логічним завершенням процесу вибудови „повного циклу“ в підготовці фахівців сфери джазу. Водночас, вирішення проблем,

зміст яких був розкритий вище, в перспективі дозволить підняти рівень викладання та (відповідно) освіти на більш високий щабель.

Список використаної літератури:

1. Беличенко С. Институциональные особенности отечественной джазовой культуры (1922-2006) / Сергей Беличенко. – Екатеринбург, 2007. – 410 с.
2. Беличенко С. Синкопы на Оби / Сергей Беличенко. – Новосибирск: «Сибирское университетское издательство», 2005. – 382 с.
3. Марков Ю. Джаз – справа державна // Наша марка (студентський музичний вісник КДВМУ). – № 1, червень, 2005. – С. 3.
4. Марков Ю. Естрадно-джазове відділення Київського музичного училища (історична довідка). – Особистий архів Маркова Ю.З. – Рукопис. – 2 с.
5. Мошков К. Индустрия джаза в Америке / Константин Мошков. – Санкт-Петербург: Лань, 2008. – 512 с.
6. Наказ Міністра культури Української РСР № 630 від 17.06 1980 р. – Архів Міністерства культури і туризму України. – Ф. 267. – О. 19.
7. Пашков П. Олександр Рукомойніков (творчий портрет). – Особистий архів Пашкова П.О. – Рукопис. – 2 с.
8. Полянський В. Королі джазу / Вячеслав Полянський. – Львів: Кальварія, 2004. – 127 с.
9. Постанова Міністерства Культури Української РСР №3/3 від 26.03.1980 р. „ Про стан та заходи з подальшого покращення роботи естрадних колективів та виконавців республіки“. – Архів Міністерства культури і туризму України. – Ф. 262. – О. 4.
10. Big Band der Glier Musikschul aus Kiev. // Jazzclubmagazin, Heft Nr.2. – April/Mai 1997. – S. 8.

⁹ Популярними у виконанні А.Тейтума є джазові обробки класичних творів, зокрема «Гуморески» А. Дворжака. [8, с. 116].

¹⁰ Характерною ознакою композиторської та виконавської творчості В.Толстобоків є використання в його джазових творах елементів деяких напрямів сучасної академічної музики, зокрема додекафонії [2, с. 208-209].